

Masă rotundă

organizată de

UNESCO-CEPES și Fundația Elias a Academiei Române

pe tema:

**„Noi politici în domeniul învățământului superior și cercetării
științifice din România”**

ASIGURAREA CALITĂȚII ÎN EDUCAȚIE

Lazăr Vlăsceanu

*UNESCO-CEPES
București, 22 martie 2005*

1. Introducere

Asigurarea calității predării, învățării și cercetării din învățământul superior este un domeniu al managementului universitar care s-a extins rapid în ultimele două decenii în Europa și chiar în întreaga lume. Legi și agenții naționale, regionale sau transnaționale, tehnici, criterii și standarde instituționale sau sistemice sunt promovate cu insistență și aplicate cu o rigurozitate tot mai proeminentă. Luând ca referință dezvoltările și tendințele existente, vă propun două întrebări:

- i) unde se află universitățile noastre în raport cu aceste dezvoltări?
- ii) ce politici ar trebui să promovăm pentru a crește calitatea și competitivitatea calificărilor noastre universitare?

iar în continuare voi avansa și un set de răspunsuri.

De la început admit o distincție: în virtutea specificului lor ireductibil, domeniile predării-învățării vor fi separate de cele ale cercetării în privința criteriilor și tehnicilor de asigurare a calității, deși, în ultimă instanță, se speră ca efectele lor asupra performanțelor să fie convergente. În cele ce urmează mă voi referi la aspecte ale asigurării calității predării și învățării universitare și voi admite ca premisă afirmația că între dezvoltările europene în domeniu și cele configurate și aplicate la noi există un decalaj tehnic și de performanțe. Cu cât acest decalaj s-ar perpetua mai mult timp, cu atât va crește și riscul de a se produce o marginalizare a universităților noastre în spațiul european emergent al învățământului superior și o multiplicare a dificultăților de recunoaștere europeană a calificărilor universitare conferite de instituțiile noastre de învățământ superior. Sigur că un astfel de risc nu trebuie asociat doar cu decalajul menționat pentru aria calități, întrucât el este indus și de dezvoltări care sunt asociate, de exemplu, cu expansiunea necumpătată a învățământului superior la distanță. Ne vom limita însă doar la domeniul calității predării/învățării universitare, prezentând abordări curente și politici de promovat.

2. Un decalaj național

Calitatea instruirii universitare a devenit un domeniu de interes deosebit pentru toate țările lumii și pentru diverse organizații internaționale, ca urmare a configurării pregnante a efectelor mai multor factori.

În primul rând, comparativ cu situația din urmă cu circa două decenii, ca să nu mai vorbim de învățământul clasic, s-a produs o diversificare foarte mare a instituțiilor de învățământ, în general, și a universităților în special. Noile tehnologii ale informației și comunicării au contribuit masiv la o astfel de diversificare, conducând la apariția unor instituții de învățământ virtuale sau transnaționale și la introducerea unor schimbări profund novatoare în modul de oferire a serviciilor de instruire și învățare. De asemenea, s-au multiplicat instituțiile de învățământ private pentru profit sau non-profit, iar universitățile corporatiste sunt tot mai numeroase. Sistemele de învățământ s-au diversificat instituțional atât de mult încât coerența lor internă se consideră că trebuie să fie restabilită prin raportare la calitatea educației.

În al doilea rând, masificarea participării școlare a avansat către nivelul secundar superior și către nivelul universitar de studii, astfel că aceste forme de organizare a instruirii și învățării nu mai pot urma criteriile de tip selectiv și elitist, care dominau în învățământul clasic. În consecință, din nou, calitatea educației trebuie controlată într-un învățământ confruntat cu masificarea participării, pentru a investi cu încredere orice diplomă sau certificat de studii.

În al treilea rând, odată cu creșterea numărului de absolvenți de învățământ secundar superior și terțiar a crescut competitivitatea pentru ocuparea unui loc de muncă bine salarizat și care oferă șanse de dezvoltare personală. Beneficiarii serviciilor educaționale și părinții lor formulează tot mai insistent exigențe față de unitățile școlare și universitare și solicită informații detaliate despre calitatea acestora, din perspectiva angajării profesionale și a dezvoltării personale.

În sfârșit, în al patrulea rând, schimbările din piața muncii în general și a celei europene în special, creșterea mobilității forței de muncă și a fluxurilor de migrație profesională și geografică determină angajatorii să solicite în mod insistent informații validate oficial despre calitatea educației din instituțiile ofertante de servicii de instruire și formare profesională.

Astfel de factori au acționat cu intensitate și în învățământul românesc de după 1990. Au apărut grădinițe, școli și universități particulare, a crescut numărul elevilor din licee și al studenților din universități, se extind rapid aplicațiile informaticii în educație, a crescut numărul ofertanților de servicii educaționale veniți din străinătate etc. După explozia universităților particulare de la începutul anilor nouăzeci, în învățământul nostru a fost adoptată „Legea nr. 88/1993 privind acreditarea instituțiilor de învățământ superior și recunoașterea diplomelor” (modificată în 1999), care reglementează mai ales procesele de acreditare și se referă sumar la evaluarea calității academice. Consiliul Național de Acreditare și Evaluare Academică a fost, totuși, mult prea aglomerat cu rezolvarea problemelor de autorizare și acreditare, ajungând să neglijeze, chiar dacă nu integral, prevederile legale, sumare cum sunt, privind evaluarea calității din instituțiile de învățământ universitar deja acreditate. Putem spune că, deocamdată, mai ales dacă ne comparăm cu dezvoltările europene existente, nu dispunem încă de o bază normativă adecvată și de un sistem instituțional de reglementare și monitorizare a calității în instituțiile de învățământ acreditate. Lăsând deoparte acreditarea, discuțiile de la noi despre calitatea educației se bazează încă pe o abordare empirică și folclorică, rămân încă suspendate într-un proiect mereu amânat, astfel că gestionarea națională a sistemului de învățământ și elaborarea unor noi politici educaționale sunt lipsite de informații valide și pertinente despre această componentă esențială a managementului educației. O astfel de situație devine și mai pregnantă când constatăm că în Uniunea Europeană sunt promovate în mod insistent politici ale calității în educație și criterii sau metodologii de evaluare a calității care încă nu au corespondent în sistemul nostru de educație. Rămănerile în urmă din domeniu riscă să aibă consecințe nefaste asupra recunoașterii europene a calificărilor noastre școlare și universitare și asupra mobilității profesionale a cetățenilor români pe piața internă și europeană a forței de muncă.

3. Cadrul european și global

Se știe că încă din 1999 sistemul românesc de învățământ superior a fost angajat în așa-numitul „Proces Bologna” inițiat prin „Declarația de la Bologna” (iunie 1999). Așa cum s-a

stabilit, obiectivul principal al acestui proces este construirea, până în anul 2010, a „spațiului european al învățământului superior”. Acest spațiu comun poate fi considerat ca o piață cu puternice fluxuri concurențiale, ca un mod de integrare a sistemelor naționale într-un sistem european în care instituțiile dispun de autonomie, sunt diversificate și, mai ales, sunt compatibile în termeni de structuri și programe pentru a facilita mobilitatea studenților și personalului. Pentru a atinge acest obiectiv al sistemului integrat european au fost inițiate mai multe transformări și abordări. Una dintre ele se referă la promovarea unor politici și proceduri compatibile de asigurare a calității predării și învățării universitare în vederea creșterii competitivității globale a învățământului superior european și a facilitării recunoașterii reciproce a diplomelor și gradelor universitare.

Încă înainte de semnarea „Declarației de la Bologna”, în multe din țările europene, ca și în România, funcționau agenții pentru evaluarea internă a calității instituțiilor și programelor universitare de studii sau/și pentru acreditare. Agențiile din țările membre ale Uniunii Europene au înființat în a doua parte a anilor 1990 o rețea de cooperare numită *European Network of Quality Assurance in Higher Education – ENQA*, iar agențiile din țările situate în Europa Centrală și Orientală au stabilit propria rețea. În viitor, perspectiva imediată pare să fie aceea de unire a celor două rețele în cadrul ENQA, aceasta fiind considerată de miniștrii responsabili cu învățământul superior din țările participante în „Procesul Bologna” ca reprezentativă european. De altfel, ENQA a fost solicitată în 2003 de către miniștrii participanți în Conferința de la Berlin să coopereze cu alte asociații reprezentative ale instituțiilor europene de învățământ superior (EUA, EURASHE) și ale studenților (ESIB) în vederea identificării unor politici compatibile, bazate pe practici similare și standarde unice, de asigurare a calității academice. Ca răspuns la această solicitare, ENQA va propune Conferinței de la Bergen (mai 2005) a miniștrilor responsabili cu învățământul superior din țările implicate în Procesul Bologna documentul intitulat „*Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area*”. Documentul formulează recomandări și solicită adoptarea de decizii și politici naționale și europene în următoarele privințe:

- standarde și orientări europene pentru ***asigurarea calității în universități***;
- standarde și orientări europene pentru ***evaluarea externă a calității din universități***;
- standarde europene pentru ***evaluarea externă a agențiilor naționale responsabile de asigurarea calității***;
- evaluarea europeană periodică a agențiilor naționale de asigurare a calității în vederea formulării deciziei de includere a lor într-un „***registru european al agențiilor acreditate***”;
- instituirea unui ***Forum European Consultativ pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior***.

Probabilitatea aprobării acestor propuneri în mai 2005 este maximă, mai ales că se consideră că, odată cu aplicarea lor, se va ajunge:

- să fie recunoscute european agențiile naționale investite cu încredere (acreditate);
- să se faciliteze recunoașterea europeană a diplomelor de calitate;
- să se raporteze asigurarea calității din orice universitate ce vrea să aparțină spațiului european al învățământului superior la același set de standarde și orientări;
- să crească încrederea dintre instituțiile de învățământ superior din spațiul european;
- să se controleze serviciile oferite de instituțiile transnaționale.

Principiul care fundamentează raporturile dintre cadrul european și cel național este cel al **subsidiarității**, bazat pe transparență, vizibilitate și comparabilitate. Să considerăm câteva detalii privind subsidiaritatea din acest caz, așa cum sunt prezentate în documentul ENQA menționat mai sus.

Orice instituție de învățământ superior este responsabilă, în mod autonom, de dezvoltarea unei culturi a calității, adică a unor politici, tehnici și practici consecvent aplicate și temeinic documentate pentru obținerea acelor rezultate/performance care sunt concordante cu obiectivele fixate. Standardele instituționale ale asigurării calității dintr-o universitate ar fi următoarele:

- i) Existența unei *politici și a unor standarde instituționale de calitate* care să fie făcute publice de către managementul calității din universitate.
- ii) Existența unor mecanisme specifice de *aprobare, monitorizare și evaluare a programelor de studii și a diplomelor*.
- iii) *Evaluarea studenților* se face pe baza unor criterii și proceduri publice aplicate în mod consecvent.
- iv) Instituțiile trebuie să dispună de *personal didactic suficient, competent și calificat* să gestioneze predarea și învățarea.
- v) *Resursele de învățare* oferite studenților să fie adecvate și specifice fiecărui program de studii.
- vi) Instituțiile să dispună de *sisteme de date și informații* care probează calitatea.
- vii) Instituțiile *oferă public* informații cantitative și calitative despre programele de studiu și diplomele conferite.

Aplicarea acestor standarde trebuie să fie evaluată extern fie de o agenție națională, fie de orice altă agenție din Europa, în funcție de opțiunea universității. Validitatea evaluării depinde de acreditarea europeană a agenției evaluatoare, adică de apartenența agenției la „registru european al agențiilor”.

Implicația principiului subsidiarității e clară: universitățile pot opta pentru agenția națională sau pentru orice altă agenție europeană prinsă în „registru”, efectele privind recunoașterea unei calități compatibile cu standardele specifice „spațiului european al învățământului superior” fiind aceleași. Condiția credibilității unei agenții derivă din cuprinderea ei în „registru european”, adică din acreditarea europeană – nu doar națională – a acesteia, iar recunoașterea europeană a diplomelor naționale este dependentă de evaluarea externă, de către o agenție acreditată european, a universității care a emis diplomele.

Preocupări privind asigurarea calității academice există și în spațiul extra-european sau global. De exemplu, UNESCO și OECD, luând act de dezvoltarea învățământului transnațional, fără granițe (borderless or cross-border education), sunt angajate pe calea elaborării și adoptării unor „orientări” (guidelines) privitoare la calitatea serviciilor oferite de instituțiile transnaționale. Problema este aceea de a supune rigorilor calității nu numai instituțiile naționale, ci și pe cele transnaționale, mai ales că acestea din urmă se multiplică și tind să scape controlului național.

4. Implicații pentru contextul intern

Integrarea europeană a României și participarea instituțiilor noastre de învățământ superior în „spațiul european” sunt de neconceput în absența aplicării urgente și exhaustive a standardelor și orientărilor europene și globale privind asigurarea calității. Riscurile ignorării acestora sunt majore: nerecunoașterea diplomelor românești în afara granițelor, izolarea universităților noastre, multiplicarea ofertelor de programe de studii făcute de universități străine recunoscute european, în spațiul național, în condițiile liberalizării comerțului cu servicii de educație stipulate de GATS (General Agreement on Trade of Services).

Aplicarea laxă a standardelor de către universități le-ar transforma în instituții de a doua sau a treia clasă de calitate, lipsite de competitivitate într-un spațiu european construit tot mai mult pe principiile pieței. Aplicarea riguroasă a standardelor ar face universitățile noastre nu doar compatibile, ci și competitive. Cadrul european și global ne oferă referințe, unele dintre ele obligatorii, iar dezvoltările interne solicită construcția unui sistem de management al calității, de asigurare și evaluare a calității, în care să avem încredere și pe care să-l aplicăm cu rigoare.

Ca atare, este nevoie să trecem de urgență la:

- (A) elaborarea bazei normativ-legale a asigurării calității serviciilor de educație prin adoptarea unei „Legi privind asigurarea calității în educație”;
- (B) înființarea, pe această bază, a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație;

(C) inițierea demersurilor pentru acreditarea europeană a agenției;

(D) stimularea instituțiilor de învățământ pentru dezvoltarea unei culturi a calității.

Chiar dacă toate acestea trebuie să fie compatibile cu standardele și orientările europene menționate, specificul opțiunilor naționale nu trebuie eludat.

5. Opțiuni specifice și principii asociate

Patru opțiuni ar putea ghida construirea specifică a unui sistem al asigurării calității educației din țara noastră.

i) Holismul. Sistemul formal al educației ar trebui considerat ca un tot în care componentele se condiționează reciproc. Întrucât performanțele din învățământul superior sunt dependente de cele din învățământul preuniversitar iar conținuturile învățământului preuniversitar depind de cele produse și transmise în învățământul superior, este preferabil să ne focalizăm asupra asigurării calității în întreg sistemul de educație în mod coordonat și integrat.

ii) Agenția. Implicația imediată a primei opțiuni ar fi că este preferabilă instituirea unei *Agenții pentru Asigurarea Calității în Educație* ca organizație națională coordonatoare sub umbrela căreia ar funcționa *Consilii* specializate pentru asigurarea calității în învățământul de bază, învățământul liceal, învățământul vocațional și de dezvoltare profesională a adulților și învățământul superior, respectiv pentru recunoașterea diplomelor și pentru acreditarea instituțiilor preuniversitare și a celor universitare. Schematic, baza instituțională a asigurării calității în educație ar lua următoarea formă:

**Nivelul
coordonator**

Agenția pentru Asigurarea Calității în Educație Consiliul Consultativ Președinte
--

Nivelul Consiliilor specializate

Consilii pentru :						
Învățământul preșcolar și de bază	Învățământul liceal	Învățământul vocațional și educația adulților	Învățământul superior	Recunoașterea diplomelor	Acreditarea instituțiilor de învățământ preuniversitar și de educație a adulților	Acreditarea instit. de învățământ superior
Bază de evaluatori externi/Aplicarea standardelor de evaluare externă						
Personal administrativ						

**Nivelul
instituțional**

--

iii) Complementaritate. Asigurarea calității este centrată mai ales pe căile de îmbunătățire a performanțelor în învățare și a celor instituționale. Acreditarea este un caz particular al asigurării calității, în sensul că se preocupă de formularea unei judecăți binare (da sau nu) în funcție de satisfacerea standardelor minime de calitate într-o instituție ce se vrea a fi de educație. Înainte de a începe să funcționeze, o instituție de învățământ trebuie autorizată, iar în timpul funcționării provizorii trebuie monitorizată pentru a ne asigura că se conformează cel puțin standardelor minime de calitate. După o perioadă de funcționare provizorie și de monitorizare, intervine judecata calității, care, dacă este favorabilă, conferă statutul de acreditare. După acreditare, instituția devine obiect al propriului sistem autonom de asigurare a calității, dar și al evaluării externe periodice. În cazul în care evaluarea externă a calității probează că instituția acreditată nu satisface criteriile minime de calitate, în temeiul cărora a fost acreditată, respectiva instituție este decăzută din statutul de acreditare și trebuie să reia procesul de autorizare și acreditare. Consecința acestei abordări rezidă astfel în complementaritatea acreditării și asigurării calității, nicidecum în separarea lor.

iv) Autonomia. Pe de o parte, universitățile sunt autonome în definirea propriilor opțiuni privind nivelul performanțelor ce și le propun ca referință, cu condiția de a fi comparabile cu standardele naționale și europene curente și de a le anunța public, în mod transparent, cât mai vizibil, astfel încât beneficiarii serviciilor lor să le cunoască. Prin mecanisme instituționale proprii, universitatea trebuie să dezvolte acea **cultură a calității** care concurează la realizarea performanțelor propuse și să demonstreze în mod documentat că realizează ceea ce și-a propus. Pe de altă parte, Agenția pentru Asigurarea Calității trebuie să fie și ea autonomă de orice ingerință politică sau administrativă în elaborarea propriilor standarde, proceduri și practici compatibile europene. Ea este responsabilă de evaluarea externă a calității educației ca bun public și raportează publicului și guvernului, în mod transparent, rezultatele propriilor evaluări.

Acestor opțiuni li s-ar asocia următoarele principii de orientare a formulării prevederilor din preconizata „Lege privind asigurarea calității în educație”:

- i) calitatea trebuie considerată la nivelul întregului sistem de învățământ ca întreg, evitându-se abordările fragmentare;
- ii) de prevederile Legii ar urma să beneficieze atât elevii, studenții și personalul didactic, cât și angajatorii sau sistemele de gestionare instituțională și centrală a învățământului;
- iii) calitatea este evaluată prin raportare la rezultatele învățării și formării profesionale și nu doar prin considerarea unor indicatori de tip „input” (spații de învățământ, personal didactic etc.); accentul trebuie pus pe **procesele** de obținere a rezultatelor scontate;
- iv) personalul de conducere și cel didactic dintr-o universitate este responsabil profesional și financiar de obținerea unui anumit nivel de calitate a rezultatelor în învățare ale studenților; finanțarea publică a instituțiilor de învățământ și

chiar salarizarea personalului didactic să fie dependente de nivelul obținut al calității;

- v) asigurarea calității și acreditarea sunt profund complementare, astfel că se propune ca o Agenție națională unică să fie responsabilă de asigurarea calității în instituțiile de învățământ acreditate, iar două consilii specializate vor asigura serviciile de acreditare pentru, respectiv, învățământul universitar și cel preuniversitar;
- vi) în universitate, învățământul (predarea/învățarea) și cercetarea au politici distincte de asigurare a calității;
- vii) practicile și standardele de asigurare a calității sunt pe deplin compatibile cu cele internaționale, în special cu cele promovate de Comisia Europeană.

6. Managementul asigurării calității

Atunci când vorbim de asigurarea calității în predare și învățare, distincția dintre managementul și respectiv evaluarea calității se impune. Managementul calității se realizează în fiecare universitate și se referă la mecanismele prin care conducerea și personalul său acționează pentru a oferi studenților șanse de a obține performanțe cât mai bune în învățare. Succesiunea procesuală ar fi următoarea:

- i) Universitatea își propune o anumită misiune și obiective specifice de concretizare a misiunii.
- ii) Pentru a preciza nivelul de realizare a obiectivelor în forma unor performanțe așteptate, universitatea se compară cu alte instituții similare din țară și străinătate și optează pentru o anumită poziționare pe o scală continuă sau discretă a performanțelor (între minim și maxim) prin operația de „benchmarking”.
- iii) Nivelul propus de realizare a performanțelor depinde de resursele disponibile (personal didactic, resurse de învățare - bibliotecă, laboratoare etc., resurse financiare, nivelul de formare prealabilă a studenților etc.).
- iv) Universitatea proiectează și aplică activitățile de predare – învățare astfel încât să realizeze performanțele propuse.
- v) Mecanisme manageriale speciale de **monitorizare și evaluare internă** a performanțelor și de stocare/procesare a informațiilor justificative sunt puse în funcțiune pentru a demonstra nivelul atins al calității.

Evaluarea externă a calității dintr-o universitate este întreprinsă cu scopul de a informa în mod obiectiv beneficiarii și publicul, dar și universitatea însăși, despre nivelul efectiv al performanțelor sau despre gradul de concordanță dintre declarațiile de intenție și

realizările efective. De exemplu, atunci când o universitate de la noi susține că absolvenții săi sunt capabili de performanțe comparabile cu ale celor mai bune universități europene, ea trebuie să fie capabilă să demonstreze cât mai convingător evaluatorilor externi că situația se prezintă într-adevăr astfel. În evaluarea internă și externă accentul nu este pus doar pe resurse, pe indicatori de tip input, pe constrângeri interne sau externe, ci și sau mai ales pe modul în care universitatea care afirmă prin misiune și obiective că vrea să fie una din cele mai bune din țară sau din Europa este capabilă să demonstreze unui observator extern cum și dacă realizează ceea ce și-a propus. Dacă din evaluarea externă rezultă că într-adevăr realizează ceea ce și-a propus sau una își propune și altceva realizează, comunitatea națională și cea europeană sunt informate, iar universitatea este invitată fie să continue pe calea aleasă, fie să-și corecteze misiunea.

Pentru a oferi un set de referințe comune tuturor universităților și pentru a facilita compararea inter-universitară în privința managementului instituțional și în evaluarea externă a calității, ar trebui să se propună prin Lege:

- i) standarde de referință;
- ii) indicii privind domeniile de aplicabilitate;
- iii) necesitatea operării cu indicatori de performanță.

Standardele de referință definesc normele de bază și cadrul de evaluare a calității din orice instituție. Propunem un set de trei standarde:

- a) **Capacitatea instituțională** se referă la organizarea internă și la infrastructura disponibilă, care sunt proiectate astfel de universitate încât să realizeze misiunea și obiectivele ce și le-a fixat. Sunt avute în vedere politicile instituționale și modurile de aplicare a acestora în vederea obținerii performanțelor propuse.
- b) **Eficacitatea educațională** se referă la resursele interne și externe pe care universitatea le mobilizează pentru a atinge performanțele dorite. Referința principală este reprezentată de procesele de predare a căror eficacitate este măsurată prin raportare la performanțele învățării studenților.
- c) **Managementul calității** constă în mecanismele pe care universitatea le activează pentru a gestiona calitatea.

Primul standard vizează aspecte de organizare și conducere integrală a universității, al doilea se referă la resurse sau la inputuri necesare predării și învățării și mai ales la modul de funcționare a predării, învățării și examinării, pe când al treilea standard este menit să releve cum se gestionează calitatea, prin ce structuri și practici. Altfel spus, primul standard este menit să vizeze măsura în care o organizație, care se pretinde a fi universitate, dispune de acea organizare și de acea conducere care corespund modelului curent de universitate; al doilea standard se referă la modul în care sunt activate anumite inputuri și la procesele care se derulează pentru a atinge performanțe în învățare; în sfârșit, al treilea standard este centrat pe structurile și mecanismele de asigurare a managementului calității.

Astfel formulate, standardele sunt pe cât de generale pe atât de vagi. Alternativa ar fi de a formula standarde cât mai precise și mai detaliate, cum s-a făcut de exemplu în cazul politicii de acreditare de la noi: câte cadre didactice cu normă de bază și cu titlul de profesor și conferențiar, câte volume în bibliotecă, câtă suprafață alocată spațiilor de învățare-predare etc. Consecința acestei abordări ar fi că am ajunge să acredităm universități care se conformează cerințelor de tip input, fără însă a dispune de informații și date pertinente care se referă la calitatea efectivă a proceselor de predare și învățare. La întrebări cum ar fi: cum se face predarea? cum se verifică nivelul cursurilor și seminarelor? cum sunt examinați studenții? nu am putea formula răspunsuri precise pentru că un dispunem de date. Acredităm o universitate pe baza unor informații despre clădiri, echipamente și figuri impersonale, eludând tocmai procesele care le animează și conduc la anumite performanțe. Ne concentrăm pe câteva prescripții importante, dar cu totul insuficiente pentru a evalua acea cultură a calității ce dă seamă de instituția **universității**.

Ieșirea din această capcană a prescripțiilor precise și necesare, dar profund insuficiente, se poate face prin formularea unor standarde generale, pe care orice universitate le recunoaște ca importante și pe care **ea însăși** trebuie să le particularizeze pentru a ne convinge că este ceea ce pretinde că este. Mai mult, putem propune un set de două repere pentru construcția acestei particularizări.

Primul reper ar fi oferit de acele criterii pe baza cărora s-ar particulariza **domeniul de aplicabilitate** al standardelor generale. În acest sens, propunem trei criterii:

- i) tipul de universitate (comprehensivă, tehnică sau medicală, respectiv cu studenți la zi, virtuală, cu învățământ la distanță etc.);
- ii) gradele sau calificările universitare pe care le oferă: licență, master, doctorat;
- iii) tipurile de programe de studii pe care le organizează, respectiv ce discipline sau domenii de specializare sau specializări dezvoltă.

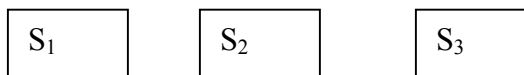
Din intersectarea acestor criterii ar rezulta tipul de universitate la care se aplică standardele menționate anterior. Putem vorbi de o universitate comprehensivă sau de una specializată, de una cu studenți la zi și/sau cu învățământ la distanță, de una care organizează doar licența și de alta care are și programe de master și doctorat etc. Este firesc ca oricare din cele trei standarde să ia forme distincte în funcție de tipul universității. Cum tipurile de universități sunt tot mai diverse, a formula un set prestabilit de prescripții coincide fie cu permanenta rămânere în urmă a prescripțiilor, fie cu introducerea unor constrângeri care riscă să conserve numai un tip de universitate și să împiedice inovațiile. De aceea apreciem ca preferabilă opțiunea pentru autonomia proiectelor și realizărilor universitare, atâta vreme cât această autonomie este dublată de o capacitate instituțională demonstrativă a calității interne și de o verificabilitate externă realizată de o instanță autorizată externă.

Capacitatea internă și verificabilitatea externă pot fi bazate pe un set de **indicatori de performanță**, aceștia reprezentând al doilea reper de particularizare. Un indicator de performanță are două componente:

- i) **Aria de grupare a performanțelor.** Aceasta se referă la acea componentă din realitatea instituțională a unei universități pe care o vizează un standard și în jurul căreia arondăm un set limitat de informații. De exemplu, se știe că eficacitatea educațională din universități depinde de raportul dintre numărul de cadre didactice și numărul de studenți: cu cât numărul de studenți ce revin pe un cadru didactic este mai mic, cu atât eficacitatea este mai mare și costurile mai mari. Indicatorul corespunzător standardului eficacității educaționale ar fi: numărul de studenți pe cadru didactic.
- ii) **Nivelul performanței.** Această componentă se referă la opțiunea universității pentru nivelul la care să se situeze performanța corespunzătoare indicatorului vizat. Reluând exemplul de mai sus, performanța unei universități se poate orienta către minimizarea costurilor sau către creșterea eficacității educaționale. O astfel de opțiune se face numai în mod comparativ, adică o universitate se compară cu altele și alege un nivel al performanțelor și deci al calității serviciilor pe care le oferă, date fiind constrângerile cu care se confruntă. De exemplu, o universitate poate opta pentru un raport de 1 cadru didactic la 10 studenți pentru orice program de studii, pe când alta ar opta pentru un raport de 1:20 în programele de științe sociale și 1:5 pentru programele din științe etc., date fiind modurile de controlare a costurilor.

Acum putem combina cele de mai sus într-o formă schematică:

Standarde:

Domenii de aplicabilitate:

Tipuri de universități (programe de studii)

Standarde de performanță: $IP_{11}, IP_{12} \dots IP_{1n} IP_{21} \dots IP_{2n} IP_{31}, IP_{32} \dots IP_{3n}$

Schema vrea să spună că:

- fiecărui standard îi corespunde un set de indicatori de performanță;
- ordinul mulțimii indicatorilor de performanță subsumați unui standard depinde de varietatea universităților;
- variația performanțelor pe un indicator este rezultatul comparării universităților ce aparțin „spațiului european al învățământului superior”;
- limita **minimă** a performanței este condiția necesară pentru acreditare;

- e) dincolo de performanța minimă, orice universitate este autonomă în formularea opțiunii pentru un nivel dat al performanței specifice unui indicator;
- f) o universitate este evaluată intern și extern în funcție de propriul profil (tip) și selectează acei indicatori de performanță care corespund profilului său; Agenția națională formulează seturi orientative de indicatori pentru fiecare standard;
- g) orice universitate organizează date și informații pe indicatori specifici și precizează nivelul performanței dorite și al celei obținute, putând fi capabilă să demonstreze public nivelul calității serviciilor oferite.

Consecința acestei abordări este că în fiecare universitate trebuie să existe un management al calității care să fie capabil să organizeze și să monitorizeze un învățământ de calitate, să ofere informații structurate pe indicatori despre starea calității și să elaboreze politici de îmbunătățire a calității. Totodată, evaluarea externă a calității este una din responsabilitățile fundamentale ale politicii naționale din domeniu. Agenția trebuie să informeze cât mai obiectiv, pertinent și transparent orice universitate, publicul larg, studenții și Ministerul Educației despre starea calității, în mod comparativ, la nivel instituțional, național și european.

7. Consecințe ale abordării

Din cele prezentate sperăm că au rezultat câteva consecințe:

- i) prin preconizata „Lege a asigurării calității în educație” s-ar institui o nouă politică a calității cu o bază instituțională specifică, racordate la standardele europene;
- ii) Agenția ar asigura evaluarea externă și ar oferi informații atât instituțiilor cât și publicului și Ministerului;
- iii) instituția de învățământ, universitatea, este autonomă și responsabilă de asigurarea calității și de tipul de cultură a calității pe care îl dezvoltă;
- iv) evaluarea externă stabilește în ce măsură universitatea ca întreg realizează obiectivele pe care și le-a propus la nivel de calitate a performanțelor are și oferă eventuale recomandări de ameliorare;
- v) ministrul elaborează noi politici educaționale și pe baza rapoartelor anuale elaborate de Agenție, iar Agenția și instituțiile aplică politicile proprii și pe cele instituite de ministru, contribuind totodată la îmbunătățirea politicilor ministeriale.

O consecință mai specială trebuie să fie evidențiată. Menționam mai sus că evaluarea externă se raportează la universitate ca întreg pentru a aprecia managementul și cultura calității așa cum sunt instituite în mod autonom de către aceasta. Programele de studiu, respectiv facultățile și departamentele, nu sunt considerate în mod separat prin această abordare. Spre deosebire de asigurarea calității, acreditarea se raportează atât la universitate ca

întreg, cât și la fiecare program de studii, luând ca referință îndeplinirea standardelor minime de calitate în fiecare dintre acestea.

Spuneam mai sus că numai după acreditare, adică după ce, prin evaluarea externă, s-a constatat că o universitate îndeplinește standardele minime de calitate, acea universitate devine autonomă și responsabilă în asigurarea propriei calități și este supusă periodic (la 4 ani, să zicem) acelei evaluări externe care ia universitatea – și nu programele de studii – ca obiect de referință. Ce se întâmplă însă cu universitățile ale căror programe de studii (facultăți, specializări) nu au fost obiecte ale acreditării și nu au fost nicicând evaluate extern? Răspunsul pe care noi l-am dat până în prezent acestei întrebări a fost unul de tip istoric: programele mai vechi, care au funcționat înainte de 1990, s-au considerat ca auto-acreditate.

În alte sisteme de învățământ superior răspunsurile au fost diferite. În Anglia, în anii 1990, au fost evaluate extern toate programele de studii (specializările), în mod exhaustiv, iar apoi, după 2000, au fost evaluate extern programele noi și periodic – la 4 ani – universitățile sau colegiile luate ca întreg pentru a aprecia managementul lor intern al calității. În Germania, 5-6 consilii de acreditare procedează în prezent la acreditarea tuturor programelor de studii, forțând aplicarea obiectivelor „procesului Bologna” prin condiționarea finanțării publice de rezultatele acreditării.

Date fiind aceste premise, avansăm următoarea propunere de legiferare prin **Legea** preconizată:

- i) toate programele de studii (licență, master, doctorat) din învățământul nostru superior să fie reacreditate în funcție de obiectivele și principiile „Procesului Bologna” în perioada 2006-2007;
- ii) pentru reacreditare să se aplice o procedură tehnică de urgență, iar în evaluare să fie implicați și evaluatori externi;
- iii) costurile reacreditării să fie suportate de instituții și să fie minime.

După aplicarea reacreditării exhaustive se poate trece la evaluarea externă periodică a managementului calității la nivel de universitate, la limitarea acreditării doar la programele de studiu nou inițiate sau doar la universitățile care au probat că nu îndeplinesc nivelul minim al standardelor și la evaluarea periodică (6 ani) a programelor de studii (în fiecare an ar fi evaluate anumite domenii de specializare).

7. Concluzie

Managementul asigurării calității în învățământul nostru superior trebuie radical îmbunătățit, întrucât presiunile externe ale „spațiului european al învățământului superior” și cerințele interne ale economiei și culturii naționale devin tot mai puternice. Pentru a iniția o nouă politică în domeniu este necesar:

- a) să fie promovat un proiect de „Lege a asigurării calității în educație”;

- b) după adoptarea proiectului de Lege, să urmeze o fază de pilotare a tehnicilor preconizate pe durata unui an universitar;
- c) începând cu anul universitar 2007-2008, un nou management și o nouă cultură a asigurării calității se vor dezvolta în sistemul nostru de învățământ superior.

Calitatea este o consecință și nu o premisă a muncii. Totuși, dacă nu apare ca o referință constantă a oricărei întreprinderi și cu atât mai mult a universității, riscul erodării prestigiului și a pierderii de teren pe o piață tot mai competitivă a învățământului superior european devine tot mai proeminent. Cine n-ar dori ca măcar câteva din universitățile românești să apară pe locuri privilegiate în sisteme clasificatorii europene sau globale bazate pe calitate și prestigiu academic? Deocamdată în clasificările existente nici o universitate românească nu apare între primele 500 universități din lume. Poate că printr-un nou management al calității universitare vom modifica o asemenea stare.